

Путовање Латинском Америком

Овај путопис посвећујем драгим пријатељима Весни, која је на овом путовању била са мном раме уз раме и Далибору, који није, а често ми се чинило да је и он био ту са нама посебно у оним тренуцима кад сам корачала у његовим ципелама.

Кад бих којим случајем радила на запошљавању људи, не бих никад никог од њих питала ни шта су учили, ни шта су студирали, ни где су, ни шта су раније радили. Само бих питала где су, кад су, колико дуго, зашто и са ким су путовали и шта су из тих путовања научили.

Путовање није само део живота. Оно је и сам живот. Онај живот у којем важи математичко правило да два негативна дају позитивно. И онај живот у коме негативно треба окренути у позитивно. На путовање гледам и као на игру из које увек излазим са најлепшим трофејом, а то је шира перспектива. Са путовања се увек по неписаном правилу вратим срећнија.

Путујем и због људи као и због разлика међу њима. Путујем у сусрет другим људима и пределима али и да током путовања завири дубље у себе. Путујем и да неке од тих људи које сретнем понесем даље у свом срцу.

Путујем и као да увек идем на нове часове историје и географије. Нови правац ми је Латинска Америка, а прва станица је Рио де Жанеиро.

Некад сам могла да се спреим и спакујем за мање од десет минута. Сад се преслишавам и по десет пута шта ми је стварно неопходно за пут. И зато ми је све теже да се спакујем. Као да више и не пакујем ствари, него године. И сам живот. А њих је најтеже спаковати у кофере. Зато за промену све неопходно пакујем у ранац. Ово више није ни бежање, а ни мењање адресе.

Не смем ни да напишем, а тачно знам по који пут крећем од једне до друге адресе. Ово је, заправо, одлажење. Одлажење у оно још ненаписано.

И одох ја и одавде. Идем да не будем једна од оних који имају све, а и даље траже више. Идем да више не гледам у сат, кога овде и нема.

Идем тамо где знају и са лакоћом правилно изговарају моје име и где воле његово значење. Идем да призовем сунце у зенице. Тамо, где вода извире идем. И не носим са собом ни успомене. Носим мирисе. И душу на рамену. И једно мало огледало, да видим да дишем. И да се препознам.

Идем јер време је, а временом се не тргује.

А куд год идем, питају ме одакле сам.

Рече ми недавно једна Венецуеланка да је Рио опасан град и да у њему увек морам да будем на опрезу, јер у неким његовим зонама пуцају на улицама не само ноћу, него и преко дана. Ја се тад ухватих за главу, а Иван, који је стајао крај мене ми рече:

– Ти си готова! Нећеш се ни вратити из Рија.

– Па време је да се ми опростимо. – рекох му ја и кренух да пакујем оних десет килограма пртљага у тек купљени ранац.

Наредно јутро је почело Весниним питањем:

– Хоћеш ли кафу или продужени еспресо са млеком?

Фебруар је. Време се ширира док ја пертлам ципеле за ово ново путовање, а снег се уопште не топи. Он се заправо леди по улицама, тротоарима и по крововима кућа.

Чекало нас је пробијање кроз обруче младих, који су пили и испред пабова. Кад их је било толико испред, питала сам се колико ли их је у самим пабовима. Била је то једна у низу таквих субота.

Нешто касније наредног дана стигосмо у Рио де Жанеиро. Превод имена овог града је јануарска река, а пародокса ради он је на мору. И красе га предивне плаже. Једна од њих је Копакабана, за коју кажу да је дневна соба Рија. Друга је Ипанема. На њој прво има, па онда нема ствари, које ту оставимо кад одемо да се купамо. Зато је зовемо и Иманема. На ове плаже долазе многи да их виде, али и да на њима буду виђени.

Иако нам је вече на аеродрому Рија обећавало сунце на дуге стазе, дан је донео кишу и пуно изненађења. Све је овде у стилу Бразила. И морске струје су носиле воду са обала. Захвална сам им на топлини. И на свим зрнима песка на ивици моје доње усне. И на оним капима, које су се право са Атлантика слиле низ моје чело, да би се само нека од њих зауставила на ивици мојих трепавица и успут помешала са капљицама кише.

Овде је сунце одмах иза облака, а то се понекад брзо примети и по црвенилу коже. У Рио се долази да се дише пуним плућима и да се виде фа-

веле из мале даљине, да се сретну жене са карминима, размазаним и по ширим деловима усана и да се попије брахма пиво, које баш прија. Долази се и да се поприча са локалцима и са туристима на скоро свим језицима. Сви који причају шпански и енглески могу се похвалити да их разуме 80% становништва овог света. Овде се прича на португалском али скоро сви разумеју шпански. Заиста је лепо стићи у земљу која туристе дочекује отвореног срца.

Рио нам је прво отворио своја врата, а онда се отворило и небо. После се време променило на боље. Отишле смо и у околна брда. Обишле смо и оство које се зове Глава Шећера. До њега се дуго пење, а онда се путује жичаром. Била је безбедна. Наводно се само једном откачила, а то је било кад су снимали један филм о Џемсу Бонду. Поглед са овог острва води у недоглед, а мени је пошло за руком да са њега снимим и статуу Христа.

Све што људи овде раде је једнако дивно као да играју фудбал, а Бразил је свуда познат по добрим фудбалерима. У Рију је и стадион Маракана, а и отисци Пелеових стопала број 45.

Бразил је и земља самбе и црног злата (читај кафе). Не могу а да не поменем карневал и друге атракције ове земље, која је пуна људске тоpline и која на сваком кораку одише срдачношћу. Ипак, карневал остављам сниматељима. А и оне сувенире, које нам константно нуде на плажи говорећи да су на промоцији и да коштају прво 100, онда 70, па 50 песоса, њих остављам продавцима и другим туристима.

Музеј будућности у Рију треба обавезно посетити. У њему је много тога вредног разгледања, а и локација му је предивна. Налази се у самом центру Рија. У том Музеју ме је неко ословио именом. Била је то Андреа, а ми сми се само дан пре тога упознале током шетње Копакабаном. Свет је заиста мали.

У непосредној близини је улични Арт Едварда Кобре, који је изванредан уметник, а такође и Музеј уметности. На излазу из њега је изложен један пројекат. То је заправо макета фавела у Рију. Оне су направљене од цигли, на којима су натписи улица и илустрације. И све се разликују и рад су деце која у њима и живе, па су их и осликала. Пројекат је урађен по идеји уметника чије је презиме као и презиме мог бившег колеге на послу. Он није из Бразила него је из Португалије. И Музеј је уз фавелу, која изгледа као да је на рубу одрона, па ми сам Музеј личи на тангенту сиромаштва.

А онда је поново почела киша. И наставила је да лије. И севало је. И нестало је струје, па сам се следећег јутра паковала у мраку, уз лампу са мобилног телефона. У низу тих киша и прекида струје, поздравиле смо се од Рија. Остали су иза нас и Рио и Фабио, који је у Рио дошао из Италије и то по седамнаести пут. Рио му је драг и, како сам рече, сматра га другом кућом. Адиос Рио. Адиос Фабио.

Затвореницима у Бразилу дају шансу да читају књиге и потом напишу приказ о њима. За сваку прочитану књигу смањују им казну по четири дана. А дозвољено им је да прочитају дванаест књига током године. И острво Ила Гранде је у двадесетом веку био затвор, а сад је наша следећа дестинација за обилазак. Пут до овог острва нас је у ране јутарње сате водио преко улица пуних поломљених грана и стабала дрвећа страдалих у олуји, која је у Рију те ноћи однела и пет људских живота.

По искрцавању са брода дочекали су нас лепим ручком. Његова лепота је била у савршенству једноставности куваног црног пасуља са чили сосом и лепом локалном тестенином, коју овде зову емпанада.

Уследило је пешачење до нашег апартмана. Ту није било степеница као на Глави Шећера. Степенице су били делови ризома високог шибља и тропског дрвећа, који су се гранали свуда око нас на уској стази на којој је било грех ишта рећи да се тиме не би пореметио цвркут птица. За то време море је пенило таласе. Како је Рио имао плочице на тротоарима у облику таласа, тако је ово острво обиловало стазама. Оне би нас прво бацале доле, а онда би нас дизале горе, не би ли нам тако пружиле више уживања у овом несвакидашње лепом окружењу.

Весна је као струја мењала језике на којима је причала. Кроз причу би се и насмејала, што ме је радовало. За сваког кога сретнемо она би прво имала једно питање, а онда и низ потпитања.

На трпезаријском столу у нашем апартману стајала је шкољка, која је била већа од мог длана. Кад сам је наслонила на своје уво, чула сам све шумове мора и океана.

Чиније од листа палме, мирис марихуане из непосредне близине, наруквице прављене од дрвета кокоса, минђуше од челика свих димензија

и облика биле су ту као слика времена. Било је то оно време, које се троши само по себи. И биле су то године у косу Расте Алфреда уплетене. А упли- тале су се оне дуго и то све од Колумбије, па до ове џунгле и Алфредових пета. Иле Граде ћу памтити и по њему. Није он био наш домаћин али је био више од тога. И водич. И пријатељ, чије је воће било најслађе на целом острву.

Наш домаћин Виктор се није трудио ни да нам обезбеди воду, па увече не бисмо имали ни хладне, а камоли топле воде. И кад нам је доносио доручак, никад нам не би спремио омлет од јаја а да нас не пита да ли их желимо за доручак. Никад не би ни спремио кајгану од два јаја. Рекла бих да је и јаја делио на пола, па би спремио три и поделио кајгану на пола, уместо да направи кајгану од четири јаја.

И плажа Лопез Мендес ће запамтити моја стопала и ципеле за планинарење до овог острва. А и ја ћу запамтити њу и дуго ћу памтити ову земљу и испружене гране, што су ми миловале босе табане. Памтићу и воће, и цвеће, и мирисе и пут до ове пешчане плаже да на њој чујем песак, који пева под ногама.

Пут са овог острва нас је водио поново у Рио. Док ми носимо душе на раменима и са ранчевима овом приликом идући низбрдо, ја још видим Алфреда како носи онај наш ананас у његовој основи и ставља га у чашу, а онда носи ту чашу на сунчано место да би га, кад проклија, подгајио у својој башти.

Сунце греје као никад раније. Видим и његовог дивног, црног пса Себастијана како се игра са мојим сокницама, јер су му оне биле омиљена играчка. Чујем и глас његовог сина, који ме зове и пита како сам, док се појављује ниоткуда да понесе део мог терета на својим младим леђима.

У хотел у Пуерто Игуатсу стигосмо јако касно. Рецепционер је тад спавао али се брзо пробудио и није пропустио прилику која му се вероватно само тада пружила да нас пита откуд нам британски пасоши кад немамо британска имена.

Радујем се што смо све ближе Игуатсу водопадима. Гледамо их са обе стране. И из Бразила, али и из Аргентине. Они са аргентинске стране нестају, јер их земља упија попут сунђера, а онда се поново појаве са оне друге стране. И буде их, ни мање ни више него 280. Име им у преводу значи Велика вода. Ови водопади су шири од Викторијиних водопада, виши од Нијагариних и много лепши од оба, напред поменута.

Нестварна је лепота као и звук ових таласа и водопада. Нема тих речи које то могу дочарати. Овде се једноставно слуша и гледа лепота. Одлетео је у њихове дубине и један мој новчић, док су се смењивале беле и сиве, жуте и плаве воде, воде у магли које сам гледала у измаглици и воде које видех и на светлости дана и у одсјају сунца.

Током даљег путовања Латинском Америком сретала сам много људи из Бразила. Сви они би ме брижно питали каква су моја искуства током боравка у њиховој земљи. И сви би се обрадовали кад чују да ми се тамо није десило ништа ружно.

Један млади Бразилијанац, кога сам касније срела, ми рече да су њега пресретали више пута са ножем у рукама и тражили му мобилни или новац. Он би им дао то што траже и наставио даље. Том криминалу полиција нема снаге да стане на пут. Он је професор и каже да они у школи децу уче о Африци, а не о земљама у Африци. Живи у једном малом месту, а кад би живео у Рију, и он би живео у фавелама, јер су му материјална примања само за то довољна.

Имајући у виду шта све пружа и колико је лепоте у овој петог по величини земљи у свету, жао ми је што у њој не остварујемо дуже и не видесмо више.

Обригадо Бразил за све.

***

Ово седмонедељно путовање кроз седам држава је почело са

– Una pregunta.

Наставило се са:

– Vamos a la playa.

А онда нас је понела струја.

Тако стигосмо и до Парагваја, у Ипанеу, да посетимо другу по величини хидроцентралу у свету. И био је је то диван склад људског ума и шума воде.

На путу до и назад у Пуерто Игуатсу видесмо много људи како пију мате.

Сретали смо ми и раније туристе из Уругваја, који су и нас понудили да то пробамо.

Било је и доста Аргентинаца, који су пили мате, али су га само Парагвајци пили са хладном водом. За то пиће им је потребна смеша трава, а има их педесет врста, мали метални суд у којем то праве са металном сламчицом и термос са топлом водом. Лепо је видети те људе како међусобно деле овај напитак и сви пију из истог суда, мада не знам колико је то добро и безбедно.

***

Са тромеђе Бразила, Парагваја и Аргентине кренусмо у Аргентину. Тамо ме је, за само пар дана, изгрлило и изљубило више људи него што је за све дуге године живота и рада у Енглеској. Овде живе неки много срдачни људи, мирише лепо цвеће, вода је скоро свуда за пиће, а и кафа им је јако лепа. Аргентина је и земља вина. Овде нема арогантности, а ни вештачке љубазности.

У Буенос Ајресу одмах осетих као да сам ту већ била, а нисам. Било је то због асоцијације и сличности са Паризом. Зато није уопште случајно што за Буенос Ајрес кажу да у њему живе Италијани, који мисле да су Шпанци и да живе у Паризу. Они штеде новац у доларима, а троше га у песосима. Овде стубове семафора и уличних лампи фарбају рељефно, да би тако онемогућили постављање бесплатних огласа, који би могли да кваре слику града.

Водич који нам је причао о граду је у једном тренутку зауставио саобраћај како бисмо сви ми безбедно прешли улицу на месту на коме није било семафора. Зато смо сви пожурили, а ја тад рекох на српском:

– Овако су и емигранти долазили у великим групама. Увек масовно. Сви се насмејаше, а само смо Весна и ја у целој тој групи разумеле српски.

У Буенос Ајресу неке продавнице оглашавају да раде 25 сати дневно. Неке улице пешаци прелазе на бело светло, неки путници користе субу картице и без кредита, јер им други позајме своје, како би могли да наставе путовање које су започели и не знајући да немају кредита на својим субу картицама.

Чак и ако им понуде кеш заузврат, они га не примају. Овде се често срећу другови на друму али и у превозу.

На улицама има и бескућника али све у овом граду греје исто сунце.

Има овде и демонстрација на трговима али то су углавном мирни протести.

У Ла Боки се нагледасмо танга и пробасмо слаткиш који зову dulce,

а исти је као наш фил за обланду, који се прави кувањем млека и шећера. Они му за промену понекад додају кокоса или ситно усецкане бадеме и орахе. Буенос Ајреса се нисам нагледала при првој посети кад смо одселе у Палермо Ситију, па смо се у овај град вратиле. Из њега смо путовале бродом и до Колоније, дивног града у Уругвају.

Пут до Мендозе памтим по одузетом воћу на аеродрому, иако је то био само домаћи лет. Боје се да ћемо им уносом воћа пренети и неке биљне болести. Ону сочну брескву сам, срећом, већ била појела пре тог лета али нисам јабуке, папају и поморанце. Упитах аеродромске службенике могу ли ту да поједем и те друге воћке. Не дозволише ми.

Аеродром у Мендози, који је био мало већи од просечне аутобуске станице, памтим и по засадима винове лозе са обе стране пута при самом изласку са аеродрома. Уследиле су улице украшене разнобојним цвећем, које ми је привлачило пажњу током вожње таксијем.

У Мендози не пробасмо чоколаду али зато вино јесмо. Током путовања Латинском Америком сам се питала да ли сам ја то све сањала. Тако је било и кад бих их видела како се шетају држећи се за руке, а децу, чак и ону малу, носе у наручју или на леђима. Овде нико не гура колица. Они и нас туристе увек срдечно поздраве и пољубе после кратке конверзације као да смо им род по срцу.

Увидех да је овде лако промаштити центар, јер нема знакова које треба пратити.

Мешали су се овде укуси воћа и мириси цвећа и при дегустацији вина у винарији Ботега Лопез, кад смо дегустирали бело вино, а црвено би оставило рефлексију на длану. Вина они чувају од 6 месеци па до 6 година. За то складиштење имају огромна дрвена бурад и дрво за њих увозе из Француске. Кад треба да их очисте, они их само изротирају.

Памтим и фонтану у Мендози по розе води. Тиме су, вероватно, асоцирали на то да се ту ради о винском региону.

Наш домаћин у Мендози је био Франко Сулејман. Он је много причао о Турској и дочекао нас је са турским чајем. Био је он и у Европи и било му је много хладно. Његов стан је био најмрачнији, али најбучнији јер се налазио у центру града. Франко нам је рекао да можемо да се осећамо слободно у његовом стану као и да можемо да користимо све. Међутим, кад бисмо се ми увече вратиле и пожелеле да одгледамо вести на шпанском, то је било неизводљиво јер је даљински био у његовим рукама, а он на Нетфликсу. И у купатило се ту тешко улазило, јер би се увек у њему купао неко од његових пријатеља или његова девојка.

Степа Патагоније је једно од оних места којима може дуго да се путује. Дуга је око 2000 километара. Помислим да кад се крене одавде, из Пуерто Мадрина, да се може путовати и до краја света или до краја живота, ма

шта од то двоје било прво. Дивно је било гледати како то изгледа кад се једна јединка одвоји од колоније и крене у сусрет људима, попут одважног пингвина, који се сам упорно гегао уз брдо. Таман кад смо помислили да ће још и прићи до ограда да нас поздрави на овој литици са које смо га дуго и помно посматрали, он је одједном нестао у неку од својих рупа не би ли се ту сакрио од врућине.

Пијемо пиво *Ande* док нам причају да пирамиде постоје и овде.

Потом је уследило путовање до Салте. Придев који њу најбоље описује је лепа, јер је једнако лепа из сваког угла био то поглед из авиона, жичаре или са неке од оних 1700 степеница, којима смо се вратиле са оближњег брда до града. У Салти добисмо привезак са плетеном кићанком на кључу од собе. И ту су нам правили лепе емпанаде и поклонили литар доброг вина у агенцији приликом плаћања излета за Кафажате. Ту сам видела и лепу вазу, која је била направљена од кактуса пошто се он осушио. Касније, током путовања Перуом пробала сам и плод кактуса, који је јако лепо изгледао, а што се тиче укуса, он је био као и све друго што је здраво.

У Салти видесмо и „банкаре”, који су продавали девизе на самим улазима у банке.

Током путовања до Кафазатеа упиташе нас да ли смо сестре. Рекосмо да смо род по срцу, а две пријатељице од којих је једна била из Аргентине, а друга из Боливије то исто рекоше и за себе. Ја волим Весну јер је таква каква је. Волим је и зато што смо иста генерација. И зато што ми је пријатељица од првог дана кад смо се упознале, а било је то још у студентском дому на самом почетку студија. Волим је и зато што још прича, исто као и ја, да је земља њеног порекла Југославија. А волела бих и да сам све

ово могла и умела рећи на шпанском некима које смо успут сретале.

Поред нас су промицали засади винограда, дувана и кукуруза. Било је и засада маслина, а шофер нам рече да су сад напуштени, јер је њихов власник умро пре пар година а није оставио наследника. Било је и ту доброг вина али не и јагњетине као у Пуерто Мадрину. Њихова најпознатија вина су торонтес, малбец, мериот и совињон.

Пут у степу Патагоније ме је уверио да и пингвини овде имају своје колоније. Има у њој и лама, и оваца, и зечева и нојева, а нађе се и понека корњача која се јако добро камуфлира. Све се ове животиње ту хране органски. Зато је јагњетина у овом крају најбоља. Има ту и фока. Још чујем њихову рику, а она ми одјекује и у сећању и од излета на којем смо биле током боравка у Паракасу.

Аргентинска храна је лепа али они за доручак једу увек слатко. То се своди да мармеладе и пецива. Кад сам их упитала где може да се оде на ручак и наручи њихова традиционална храна рекли су ми да је она јака и да ми је и не препоручују по овако топлом времену. И послушасмо их па одосмо у шетњу по оближњем парку.

Свуда сам виђала Аргентинце како се држе за руке. Некад их тако видех и по петоро како иду тротоаром. И увек су били срдачни, па ме је то наводило на питање како да се после тога вратим у хладну Енглеску, одавде где су мирољубиви и пси и људи.

Касније смо у Куском среле много Аргентинаца, који су у њему радили.

И били су још и бољи од оних које смо сретале у Аргентини, а били су бољи јер су и сами путовали од места до места и трбухом за крухом, па су зато боље разумели друге путнике.

Хладно је било и овде али само оног дана кад смо се пеле на врхове

Аконкагве и кад нисмо ништа могле чути од звиждука ветра. Ипак смо и ту чуле традиционалну музику, јер се изненада појавила група певача и свирача у традиционалној ношњи. У исто време прошло је поред нас и неколико коњаника. Нису то били гаучоси, него само мештани, који тако помажу планинарима да пренесу свој терет од једног до другог места.

***

Уругвај памтим по лепоти старог града у Колонији и дугом заласку сунца. Било је нестварно лепо шетати по овом месту. Памтим и ручак, јер су нам ту спремили рибу, која се звала бога. Памтим и девојчицу, која је седела за столом до нас. Звала се Вера. Памтим и онај пар са великом разликом у годинама, и Франческу из Доминиканске Републике која нас је питала да ли у Србији сви имају плаве и зелене очи. У Колонији су ми први пут донели бибер, а да га нисам претходно тражила не би ми га ни овде донели. Услужили су ме и лепом топлом чоколадом. Они је праве другачије. Прво скувају млеко, па онда у њега ставе црну чоколаду и она се постепено топи. Пила сам је и касније у Ла Боки.

Жао ми што немам довољно времена да се понекад осврнем уназад али ми је драго да је то зато што уживам у тренутку и што увек идемо даље.

И напред.

На уласку у Уругвај су нам узели отиске палчева, а у повратку смо упознале Оскара. Он нам је причао како су у Аргентини успели да подигну добре винограде на песку захваљујући системима за наводњавање. Рекао је и да су врата Аргентине свима отворена и да сад имају много емиграната из Венецуеле. Он је бизнисмен и није рекао да су им они јефтина радна снага, а ми смо се у то увериле много пута током нашег путовања Латинском

Америком. Венецуеланци су били конобари у више места у која смо путовале. Били су увек и упркос свему насмејани и јако љубазни. Само сам им, чак и са дистанце, у очима видела нешто препознатљиво. Била је то туга. Видела сам је и у очима Рикарда, који је носио око врата привезак у облику жилета. Рекао ми је да то носи јер је само свој. Кад сам га упитала шта нам препоручује да видимо у Венецуели, он је рекао да сад није право време да се тамо путује али ми је написао у мом нотесу списак места које обавезно треба да посетимо. После се поново вратио. Мислила сам да хоће да нас пита да ли је све у реду што се тиче ручка, а он је донео списак места на папиру А4 формата.

– Колико нам времена треба да све ово обиђемо? – упитих га ја.

– Годину дана. – одговори ми као из цуга.

– То је много времена. – рекох му ја.

– Треба толико јер су неки предели толико лепо да је грех кроз њих пропутовати аутобусима. Треба их препешачити – рече ми Рикардо и застави ми дах на мах. Тад нисам чула ни музичаре који су свирали Кондоров лет.

Касније сам на маркету у Лими једну младу девојку упитала одакле је, мада сам знала по изразу њеног лица да је из Венецуеле. Рекла ми је да не воли Лиму, а узгред буди речено, ни Рикардо је није волео, па је из ње отишао у Арекипу. Надам се да ће и она урадити исто, јер су Венецуеланци у њој видно срећнији.

***

Кад смо из Салте кренуле аутобусом у правцу Чилеа чинило ми се да сам на пола пута до бескраја. И док су поред мене промицале стене и планине, ја сам у њима прво видела људе, а онда сам угледала и себе. И ја сам била међу тим фосилима. И није то био мој одраз у прозору аутобуса. Нисам ни слутила колико ће кривина и тунела морати остати иза нас пре него угледамо мале, приземне куће од песка и лепе ресторане. Био је то San Pedro de Atacama.

Зидови кућа су овде од природног материјала, који вероватно траје вечно. У то сам се уверила и оног тренутка кад ми се појавила теракота боја, уместо зелене, на левом рукаву јакне, јер сам се била наслонила на унутрашњу страну зида у ресторану.

У Сан Педру преко дана нема воде. Зато више не перем ништа од гардеробе што је прљаво, него само оно што је мање прљаво. Не перем редовно ни косу, јер је овде ноћу јако хладно а дању нема воде. Ни топле, ни хладне. Због велике надморске висине и могућности појаве висинске болести овде служе чај са коком. Топли дани, хладне ноћи, звездано небо и упркос немању воде беспрекорно опрана и испеглана бела постелјина – тако

бих најкраће описала Сан Педро де Атакама.

Кад смо кренуле на ноћно разгледање звезданог неба то је било одложено, јер су изненадни тамни облаци били покрили сјајне звезде. Вратили смо се за пар сати и чекајући да кренемо аутобусом до оближње опсерваторије угледах једно лепо куче. Изгледало ми је мирно и савило се баш испред мојих ногу, па га помиловах ђоном своје десне сандале, а оно се трже из сна и ухвати моје десно стопало тако да сам видела све звезде и пре њиховог разгледања уз помоћ телескопа, нешто касније, у поноћ. И док сам гледала звездано небо и слушала астронома како говори о гравитацији и црним рупама, питала сам се да ли је моја нога послала сигнал том псу да ми она још треба јер кроз живот углавном идем пешке, па ме је он зато пустио. А можда је тај пас само хтео да ме опомене да га не дирам док спава, јер мене пси воле и на мене они и не лају, а и он је пас? Дуго после тога сам осећала његове зубе на својој десној нози. Све се ипак добро завршило.

У Сан Педру, које је аутентично и скупо место, сам упознала једног малишана, који је себи праврио кућу од песка и блата. Имао је траку око главе са мотивима заставе Чилеа. Било је јако топло и мајка би му пришла са времена на време и полила га хладном водом по глави, да га тако заштити од могуће сунчанице и омогући му даље несметано играње на сунцу. Његова млађа сестра ми је махала са улаза у њихову праву кућу. Видела сам Кристијана и следећег дана. Кад сам му показала видео снимак, који сам снимила јер ми је било лепо гледати га како прави кућу од песка и блата, он се благо насмејао и отишао да ми донесе ону траку, која му је јуче била око главе а данас је сва опарана у оближњем камењару. Његов тужни израз лица ми је говорио да му је жао што је више нема.

Упознала сам у Сан Педро де Атакама и Алвара, који је кофом вадио црвену воду из оближње црвене реке и носио је да зида кућу за туристе од ове пешчане земље.

Рече да они осим од честих земљотреса, јер имају 50 активних вулкана, страхују и од поплава. Та мала, црвена река је била поплавила само недељу дана раније и однела пешчани пут. И то се преживи. И тако се живи. Живот увек иде даље. Онда нам је рекао да му је лепо да прича са нама али да он мора да настави свој посао. И отац му је у томе помагао. Пожелесмо им да ускоро и заврше ту кућу, за чију градњу им треба месец дана. И поздрависмо се и са њима.

Остадоше за нама песак, који нам је ветар носио у очи и којег су нам била пуна плућа, и рибе и пеликани ове земље, која на мапи света изгледа јако издужено и мршава, па је од миља зову Мршавица. Поздравиле смо се и са пар људи, које смо ту упознале, јер смо обишле пар продавница. Рекоше нам да ту, у продавнице, туристи свраћају само два пута. Једном, кад тек дођу у то место, а други пут кад из њега пођу.

Нисам им рекла да је то и за очекивање с обзиром на високе цене њихових артикала. Туристи се ту појаве кад дођу и пошто се шокирају кад виде цене, они онда не улазе до краја свог боравка, јер за сувенире троше само оно што им остане после плаћања смештаја, излета и куповине воде и хране.

***

Ново, а по реду друго путовање аутобусом, које је почело у ране јутарње сате, водило нас је у Национални парк Боливије. Ту смо упознале и две младе Чилеанке, које нам рекоше да они у Чилеу гледају у Америку као у Бога. Среле смо тад и један млади пар из Израела. Они нам рекоше да на југу Чилеа живе најсрдачнији људи у целој Латинској Америци.

Уз сам помен Боливије иде и пустиња и низ лагуна. Боливија је позната и као Тибет Америке. Некад су за њу говорили и да је просјак, који седи на златном штапу. Било је то хладно јутро и сунце нам је грејало право у очи кад смо кренули аутобусом до границе са Чилеом, на којој су Чилеанци правили дупле редове и пролазили преко реда само са личним картама. Они су ту комшије, па су неки од њих сматрали и да могу да газе преко осталих туриста. На граници, која је нешто попут граничног прелаза, наплаћивали су нам коришћење WC-а у којима није било ни воде, а камоли тоалетног папира.

Мој желудац, а и глава ће дуго памтити и све њихове лагуне и гејзире око којих се ширио неподношљиви мирис сумпора, и оно што је уследило, а уследила је надморска висина од 5000 метара на коју нас нико није био припремио. Тад је све у мојој глави почело да се окреће независно од остатка тела. И током ноћи сам се често будила. Заправо не знам да ли сам уопште и спавала. Била сам много жедна, а нисам могла ни да гутам воду. Не памтим да сам икад у животу била жеднија. Добро памтим ту ноћ јер је цела била тако хладна као што је хладно у четири ујутро, кад је и најхладније.

После тога смо посетиле слану пустињу Ујуни. О њој све најлепше. Ту је човек најближи природи. Диван је ту излазак сунца, а имам га овековеченог и на фотографијама. Мишљења сам да је ово најбоље место на планети за фотографисање. Ту сам и обновила табане шетајући по сланој повшини ове пустиње.

Док су се туристи фотографисали са и без диносауруса и застава земаља дилџем наше планете, на површини ове слане, ледене пустиње и ближе или даље од сунца, вредни Боливијанци су ту исту со скупљали у колица. Било је међу њима и мале деце, која су згртала со лопатама.

Обиђосмо касније и локални маркет препун њихових рукотворина и којечега од вуне алпаке. У пролазу видесмо и учеснике карневала. И по-

прскаше нас водом из неких водених пиштоља све до голе коже. Такви су им обичаји.

Возач нашег ципа је Боливијанац. Зове се Мигуел и ради сваког дана током године. Он вози туристе свуда кад дођу у његову земљу. Познаје ову пустињу и њене путеве као своје дланове. Несебично се труди да свима који су ту на одмору угоди, а сам и не зна шта је то одмор, јер ради сваког дана као да је робот или машина.

Из Ујунија носим као сувенир шаку соли. За длаку је било да ми је одузму на аеродрому у Амстердаму. У Европи све проверавају, јер у све сумњају.

По повратку из Ујунија на путу до нашег хостела смо се сви колико нас је било, а било нас је шесторо са њим у ципу, пресекли на мах на високом мосту кад је нешто изненада пукло уз јак звук попут експлозије, цип је кренуо прво лево па десно да би се коначно зауставио уз металну ивицу моста таман на време да избегне судар са другим ципом, који му је ишао у сусрет. Срећа у несрећи, јер је пукла задња гума, била је у томе што се све ово десило на успону моста. Мигуел је за мање од пет минута заменио гуму и ми смо несметано наставили путовање.

Ново путовање ноћним аутобусом у Ла Паз је било ново искуство тумбања по рупама, џомбама и неравнинама на путевима, ударање главом и раменима о зидове WC-а у аутобусу, који не бисмо ни у лудилу користили да нисмо морали, јер је путовање трајало јако дуго. Прочитах негде да име овог града у преводу значи мир. Дуго се путује догде да се ужива овде. Као што нам рече један Боливијанац, кога смо среле на изласку из жичаре, они су на висини од 3600 метара као анђели на путу до неба. Погледа нас и додаде:

– И ви сте анђели кад сте овде са нама.

Можда и јесмо али тако се сигурно нисмо осећале кад је таксиста, који је био једини на аутобуској станици у време кад је наш аутобус допутовао у Ла Паз одлучио да нас шесторо све са огромним торбама и ранцима стрпа у своја кола, која су нас једва повукла и крене уз брдовите улице Ла Пазе, да нас развезе до наших хостела на три различите адресе. Успут сам се нагледала боја и фасада зграда, као и металних решетака на њиховим прозорима.

Људи у Ла Пазу ужурбано раде своје послове, немају осмехе на лицима и не дозвољавају нам да их фотографишемо. Боливијанке обично покрију лице рукама или се окрену на другу страну или само спусте шешире преко лица. Њега оне чувају. Рекоше нам да треба да се обратимо тим интересантно обученим женама са сукњама у којима им се истичу кукови, који су овде знак плодности, и плетеницама, које на крају додатно украшавају ушлетеном вуном и које зову чолите, и да их замолимо за фотографију. Об-

ратих се једној од њих са молбом, а она ме упита зашто ми треба њена фотографија. Рекох јој да ми треба за успомену али је она на то само одмахнула руком.

Ваља нам преживети нова путовања бусевима како бисмо, коначно, стигле до Перуа, а што се Боливије тиче, мислим да је пут у њу био неопходан да ми помогне да се лакше вратим у Енглеску. Све до Боливије смо наилазиле на срдачност домаћина, а онда је наступила фаза одвицавања од тога. Овде ми прија сунце, рефлексија и вода у окружењу. Лепа је природа Боливије. Нигде не видех више фламинга, а ни лама са њиховим бебама.

Чека нас путовање до језера Титикака и Острва Сунца. И томе се радујем. Нисам ни слутила какве су тек тамо природне лепоте, као ни да на том острву нема кола, па сходно томе ни улица. Оне мале, уске стазе врве од магараца, који на леђима носе све терете до врхова овог острва.

Уписујем у списак успомена и капу из Пуна, као и смештај у hostelској соби у том граду на чијим креветима нас је сачекало ни мање ни више него по шест ћебади за сваког госта. Било је то највише што смо икад игде добиле да се заштитимо од хладноће.

***

После Пуна ново одредиште су нам Плутајућа острва, и оно најближе, које се зове Урош. Овде је температура доста нижа али је зато надморска висина доста виша. Још ми се понекад догоди да ми се тело изненада заљуља услед високе надморске висине. Срећом, и то брзо прође.

У раним јутарњим сатима са групом туриста крећемо малим чамцем до острва Урош.

Пада киша и измаглица је. Зато возач мора да очисти прозоре од капи кише, које се скупљају на њима. Потом отвара прозор, улази кроз њега и седа на своје седиште у чамцу, како би нас одвезао до наше нове дестинације. У том кратком интервалу опет се мења време. Срећом, овог пута на боље.

Дивна су ова острва од трске. Јесте да је све на њима подређено туристима али ови острвски људи морају од нечег да живе, па кад не би имали туриста заиста не знам шта би им још могло донети икакве приходе. Човек би помислио да је све то несигурно, али није. Чак и кад се ова острва помере то буде на два центиметра и после се брзо врате у лежишта, јер она заправо плутају на површини језера Титикака. Нисам одолела да овде не купим сувенир, а пошто немадоше кусур дадоше ми још један сувенир, уместо курсура. Стари је то трик свих који тргују. Отпеваше нам неколико песама, провозаше нас чамцем од трске и гле чуда, дадоше нам шифру да се, ако нам је хитно, прикључимо на wifi интернет. На другим местима би нам то понудили само кад наручимо нешто у ресторанима. Овде нам дадоше

шифру само на изволте уз:

- Хвала. И дођите нам опет.
Живи били, па се поново и видели.

***

Спремамо се за Куско. Биће то наше ново дуго, ноћно путовање аутобусом са полуспуштеним седиштима на 140 степени. Куско је овде популарна дестинација и више фирми вози до њега.

Међутим, на целој аутобуској станици очекује глас само једне службенице, која не уме да седи мирно и скрштених руку, него се из петних жила огласи сваких пар минута или објавом или најавом или рекламом.

Све то може да стане у њене две речи које она, попут папагаја, упорно понавља:

- Para Cusco, para Cusco ...

Памтим границу Перуа и Боливије јер су нам на њој прегледали пасоше ни мање ни више него три пута. Прво су нам рекли да им је пао систем и да морамо да одемо у полицијску станицу, онда су нас држали дуго у редовима док су нам ударали печате и давали визе да би нас поново контролисали по повратку у аутобусе, а том приликом је једна службеница прегледала наше пасоше док нас је други службеник фотографисао. Ја сам била срећна јер сам у свој тој гужви успела да купим лабело, за којим су већ дуго чезнуле моје, по први пут у животу, од сунца и ветра испуцале усне.

Што дуже путујемо то сам више уверена да је Латинска Америка фасцинантна слика света Инка, Маја и Астека. Овде су античке цивилизације оставиле иза себе импресивну археологију, архитектуру и пирамиде. Зато ме и не чуди кад за Перу кажу да је то Египат Латинске Америке. У све то се дебело уплела и европска колонијална ера, која је допринела мешању шпанских и португалских стилова градње са античким.

У рано јутро Мачу Пикчу је био покривен маглом али је она брзо нестала. Уследио је сунчан дан, који је био као поклон са неба, посебно кад се узме у обзир да су туристи само дан раније и дан касније цео дан обилазили ове ископине по киши. Ово и јесте кишна сезона али је и она на измаку. На Мачу Пикчу се киша никад не задржава. Зато ту никад и нема поплава. Сва вода се слива у оне две реке, на којима је мали градић Калијенте. Из њега су у време поплаве 2010. године авионима евакуисали туристе. У том малом градићу смо за вечеру добиле предјело, још једну чичамораду и десерт на рачун куће. Служила нас је дивна конобарица, која је ту дошла на праксу, а иначе је из Лиме.

Било је лепо поново у Куску срести пријатеље, које смо упознали на Мачу Пикчу. Зближио нас је језик и земља из које смо дошли. Не могу а да се не упитам да ли би они нас и ми њих уопште и приметили да смо се

срели негде у оној пацовској трци за фунтама, рецимо у канцеларијама или на улицама Лондона.

Водичи су и овде прича за себе. Кад платимо њихове услуге очекујемо и да ураде оно за шта су плаћени али то је често далеко од изводљивог. Они просто забораве да ишта кажу на енглеском, а и кад нешто кажу то је мање од половине оног што су већ рекли на шпанском. Догоди се и да их неко подсети да треба да причају на енглеском, а они онда прво причају на енглеском што опет није у реду, јер је ово шпанско говорно подручје. Могу заиста много тога да забораве и да пропусте да нам кажу али се увек сете да траже бакшиш кад се путовање или обилазак града приведу крају. Знају и да оду тако далеко и да сугеришу и износ.

У Куском смо упознале и локално становништво, а једна млада Кускиња, на наше и своје задовољство, са нама је провела цео један дан. Чак нас је позвала у госте у кућу своје мајке, али то је било далеко од града. Требало је клецати се у аутобусу до тамо и назад, а онда током наредне ноћи до Арекипе, па смо јој се љубазно захвалиле на понуди.

Један од најбољих водича током овог путовања је био Диего. И њега смо срели у Куску. Поред свега што је рекао и што нам је показао, он је нешто и урадио по чему је за бар за три класе испред осталих водича. Док нам је причао како су Инке у своје време прилагале жртве кад би се десили земљотреси или поплаве како би се то у будућности спречило, рекао је да су те жртве биле младе девице из манастира. Случај је хтео да једна млада девојка, која је тек била допутовала у Куско пре два дана баш у том тренутку падне. Да није било зида уз који је стајала и који је тај пад у великој мери ублажио, не смем ни да помислим шта би се десило. Диего је одмах прекинуо причу и пружио јој прву помоћ. Она је после пар минута поново била свесна али и јако уплашена, јер није знала шта се заправо догодило. То што се догодило њој догађа се и другима кад се нађу на великим надморским висинама и немају довољно кисеоника, јер је ту ваздух проређен. Треба им бар три дана да им се организам навикне на ту средину. Она није наставила обилазак града са нама, јер је са пријатељицама отишла до парка да се одмори.

– Каква коинциденција да ти се то догоди баш у оном тренутку кад је Диего причао о приношењу жртве. Драго ми је да си добро. – рекох јој ја.

– Да. Стварно невероватно али ја нисам девица. – рече ми она.

– То бар не мораш никоме доказивати. – рекох јој ја.

Куско је диван град сазидан од камена, камених капија и зграда, град у коме се не крије предивни музеј чоколаде, обиље фресака, рукотворина, текстила, керамике, сребрног накита и скулптура. Најпознатија пијаца у Куском је Сан Педро Маркет. Не знам да је лепша она или тај пут, који се прелази кад се крене на њу. Датира још из 1925. године. Има правоугаону

конструкцију и огроман метални кров, а у својој унутрашњости и све оно што треба једном туристи почевши од сирева, меса, кафе, хлеба, сувог воћа, зачина, рукотворина и цвећа. На уласку у овај маркет видела сам једног на- смејаног Перуанца, који је у једној руци држао кувани кукуруз, а у другој хлеб. Рекла бих да је то био његов доручак. У повратку са маркета у уличној вреви сам се на тренутак удаљила од Весне и кад сам је поново угледала ра- ширила сам руке да је примим у загрљај. То су видела и двојица младића који су нам ишли у сусрет и обе су нас загрлили уз осмехе и две речи:

– Free hug, free hug....

Бројне улице у Куском су са косим зидовима зграда са једне и уоби- чајеним вертикалним зидовима са њихове друге стране. Коси зидови су ту још од времена Инка, а вертикални су из шпанског периода. У време зем- љотреса страдале су све куће које су зидали Шпанци, а оне од камена из доба Инка одолевају свим изазовима времена. То огромно камење су они повезивали дрветом, које су после натапали водом. Гледала сам људе како пролазе овим калдрисаним улицама, и гледајући њих, ја сам видела како заправо не пролазе ти људи, него векови.

Арекипа је град белих људи и кућа од белог камена мада, руку на срце, на мојим фотографијама оне изгледају као да су окречене у жуто. А жуто и јесте традиционална боја Перуа. Има овде и много пикантерија. У колонијалном добу овај град је био познат по томе што су се у њему радила најбоља седла и предмети од коже, кованог метала и намештај. Над овим градом су се надвила два вулкана, а краси га и Љосина библиотека. Њено постојање ме је обрадовало. Рекоше ми да он у овом граду не живи. Само понекад дође из Шпаније и донесе им књиге. Он сада живи са трећом женом, која је, узгред буди речено, мајка Енрика Иглесиаса. Наводно никад

није био срећнији. Пошто сам са собом носила један примерак своје двојезичне књиге поезије на српском и енглеском, у нади да ћу негде успут срести неког ко зна бар један од тих језика и ко бар воли или пише поезију па да му је поклоним, а то се није догодило, одлучих да је однесем у Љосину библиотеку. На улазу нам рекоше да библиотека није отворена за јавност. Ја онда узнедрих мој разлог доласка, а та иста особа поскочи од среће и поче да ми се смешка као да сам јој обећала ни сама не знам шта и какво благо.

Лично нас је повела код директора али његова секретарица нам рече да сачекамо у ходнику, јер је он јако заузет и може одвојити само минут времена. Изненадих се јер она рече минут а не минутић времена, јер сам се била навикла да слушам како на шпанском језику за скоро све користе деминутиве. Директор је био јако љубазан, а пошто је и сам песник, поклонио ми је његову двојезичну књигу песама, која је била на шпанском и француском. После ми је иста секретарица откуцала писмо као захвалницу на дару, који сам донела у њихову библиотеку. Ја сам њу заједно са Весном сачекала још неколико минутића да то уради. Онда смо Весна и ја наставиле обилазак музеја у овом граду, који је дисао другачије од оних других градова у којима смо већ биле у Перуу и одисао је белином. Манифестацију на коју нас је директор библиотеке позвао нисмо могле посетити јер је била наредног дана, а нас је већ чекало ново дуго, ноћно путовање аутобусом. Овог пута је то било за Паракас.

Паракас је познат по томе што у њему никад не пада киша али зато ветар дува немилице. И дувао је и оног дана кад смо ми обилазили оближње острво, које је насељено само пингвинима, морским лавовима и још неким птицама. Зато ту није ни било искрцавања али је путовање било за незаборав. И још видим она два пингвина како шетају у пару по ободу стене, још чујем рику фока и цвркутаву песму птица.

Летели су у Перуу испред нас и скоро на дохват руке кондори долином кондора. И ширили су своја крила у сва четири метра њиховог распона, да тако докажу да су они највеће птице које још могу да лете. А нешто ниже од њих летели су и дроновци на мало удаљенијој релацији.

Не окупасмо се у термалним купатилима, јер су нам рекли у агенцији кад смо уплаћивале новац за ову екскурзију да нећемо имати времена да у њих свратимо. Тад сам чврсто одлучила да не вадим пешкир и купаћи костим из ранца али на моју велику жалост ми више нисмо наилазили на термална купатила. Управо на овој екскурзији сам пробала плод кактуса. Рекоше нам да је одличан за детоксикацију јетре. Моја јетра ми је због тога захвална.

Касније обиђосмо и једну цркву пред којом сам видела две ламе, које су од својих тела биле направиле крст.

Лима је град у пустињи. Има реку као и излаз на море. Има и воду кад та река не пресуши. За Лиму кажу и да је гаскономска престоница Латинске Америке. И ту сам, као и у Куску, уживала једући Ломо Салтадо што је специфично припремљена говедина са прженим или печеним кромпирима, којих ова земља има у изобиљу.

Перу је једна од најстабилнијих земаља у Латинској Америци. Они имају Санта Росу, којој се моле. Њен лик је и на њиховим највећим новчаницама. Њихова војска само помаже у случају елементарних непогода, јер Перуанци не ратују ни са ким.

Лима има и прелеп ватромет на води, који никако не треба пропустити.

У њега су инкорпорирали, поред боја, и своју традицију и културу. У Лими постоји и возна станица али она није као друге возне станице. Њу су претворили у библиотеку. И свуда се на њој виде фотографије из Љосиног живота. Возови ту не возе путнике, него одатле извозе минерале у Америку.

И ево нас у авиону који лети за Амстердам. Не знам да ли ћу икад више попити чичаморату и писко. Прво је пиће које у Перуу праве од црвеног кукуруза који помешају са лимуном, а друго се добија ферментацијом и дестилацијом грозђа. И једно и друго смо у више наврата добијале бесплатно после плаћања прве туре истих. Било је довољно само да кажемо „јапа” и конобари би нам донели још по једну чашу тог пића бесплатно. Некад смо исто пролазиле и са соковима, које они праве тако што цеде воће.

Док сабирам утиске са овог дивног путовања кроз седам земаља за седам недеља свесна сам да ова дужина лета, а ни турбуленције у авиону нису ништа у поређењу са оним искуством путовања аутобусима по Перуу. То је било толико потресно да сам сасвим сигурна да ми је избацило сав песак и оно ситно камење из бубрега. Срећна сам да сам видела све што сам видела и да сам доживела и преживела све што сам доживела и преживела.

Сад морам да избазим шпанске речи из главе као и да се одвикнем од миловања туђе деце и паса док ми прилазе. Морам то што пре, јер ево ме на прагу Енглеске.

И сад се, док планирам шта и где даље, понекад у пролазу осврнем на све оне који носе џемпере од алпакине вуне, шарене пончое и још шареније ранчеве. Осврнем се, али не да бих видела њих, него да бих у њима видела још неки део Перуа, јер и поред жеље да са собом понесем све његове лепоте, нисам успела да то урадим. Помажу ми у томе моји видео снимци и фотографије, које радо гледам и разгледам али ниједна од њих нема онолику лепоту и не обухвата ону ширину, коју су у Латинској Америци виделе моје очи. Зато се надам да ће ми ове речи помоћи да колико-толико све то дочарам и поделим и са другима.

Записано током путовања у фебруару и марту 2019. године.

Вида Ненадић